

Turf, heide en nieuwe landbouwgrond

Tijdreis door het Bourtanger Moor

Campings in Hardenberg en omgeving laten op hun websites niet alleen zien hoe mooi hun eigen kampeerinrichting is, maar ze tonen daarnaast iets van de activiteiten en attracties in de omgeving. En zelfs 'sturen' ze hun gasten naar verre oorden als kasteel Bentheim (60 km), Speelstad Oranje (50 km), de Apenheul in Apeldoorn (85 km) en het Spoorwegmuseum in Haaksbergen (65 km). Ook het Veenpark in Barger-Compascuum staat bij sommigen op de lijst, maar het veenmuseum in het naastgelegen Bourtanger Moor wordt nergens genoemd. En dat is eigenlijk wel jammer, want dan worden de toeristen niet gewezen op het bestaan van een aardig museum dat een stukje recente historie laat zien van een gebied net over de Nederlands-Duitse grens.

Vijftig kilometer van Hardenberg (bijvoorbeeld via Venebrugge, Wilsum, Hoogstede en Twist) ligt bij het Duitse dorp Groß Hesepe het Emsland-Moormuseum. Het grootste veenmuseum van Europa, beweert de museumleiding, hoewel met 26.000 bezoekers in 2010 het aantal van het Veenpark in Barger-Compascuum bij lange na niet wordt gehaald (200.000 per jaar in de jaren '80, na een faillissement tegenwoordig zo'n 80.000 per jaar). In het hoofdgebouw, geopend in 2006 en gebouwd in de vorm van een regionale turfstrooiselfabriek, wordt de geschiedenis getoond en verteld van het werken in het veen. Ook in het Nederlands, want alle informatieborden zijn tweetalig. In het buitenterrein is onder meer een koloniehuis herbouwd, een kleine boerderij van een vervener/landbouwer rond 1930. Naast de boerderij een mooi aangelegde

moestuin, in de schuur regionale dierenrassen als het Bentheimer varken en op het erf een bakhuis met twee ovens. Verder naar achteren ligt een 30 hectare groot terrein waar het hoogveen een kans krijgt zich te herstellen. Je kunt al wandelend de heide en turf bekijken. Vanaf begin augustus 2011 nog beter dan voorheen, want sindsdien zijn de nieuwe wandelpaden, platforms met verrekijkers en informatieborden helemaal gebruiksklaar. Het is echter ook mogelijk een ritje door het gebied te maken met een veentreintje

Ottomeyerploeg

Wat het museum anders maakt dan andere veenmusea is de hal die in juli 2010 officieel is geopend door de minister van Cultuur en Wetenschap van Nedersaksen. Op 1500 m2 tentoonstellingsruimte wordt de geschiedenis van het Emslandplan

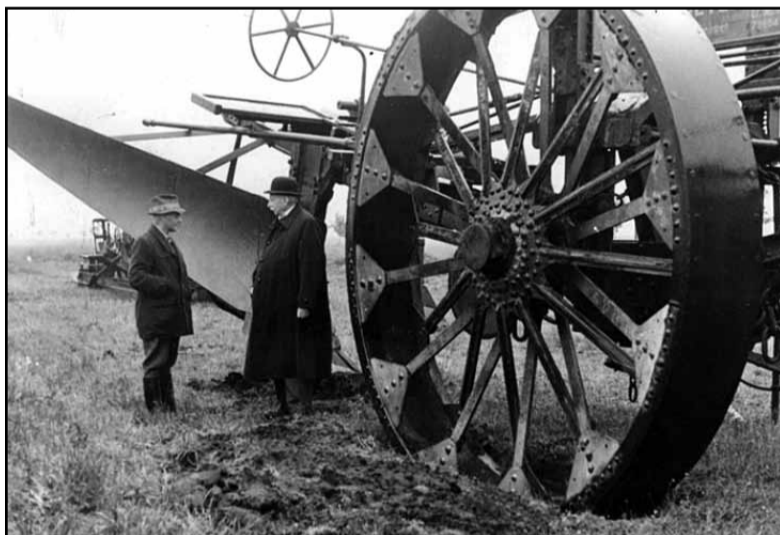
in beeld gebracht. Dat plan omvat het toegankelijk maken van het Emsland via wegen en kanalen, het ontginnen van de woeste veenen en heidegrond en het bouwen van woningen. Er moest na de Tweede Wereldoorlog in de gebieden die Duitsland had overgehouden meer voedsel dan vroeger worden geproduceerd, omdat het land de graanvelden in het oosten was kwijtgeraakt. Daarnaast werd een plek in

drijven in Duitsland, Denemarken en Nederland complete teams voor ontginningswerk, bestaande uit machinisten, ploegers en als belangrijkste persoon de kok. Van 1950 tot 1970 werd voornamelijk voor de Duitse overheid gewerkt om het Emsland in cultuur te brengen. Midden in de nieuwe hal van het Moormuseum staat zo'n ploeg: de Mammoet. De 30 ton zware ploeg vormt samen met de twee locomo-

van het Moormuseum in 1979.

Emslandlager

Eén aspect van het leven in het veen wordt in het Emsland-Moormuseum niet belicht, namelijk het leven in de Emslandlager. Dat waren 15 werk- en concentratiekampen langs de Nederlandse grens, in het Emsland en de Grafschaft Bentheim. In deze kampen, opgericht door de nazi's in de jaren '30, zaten politieke gevangenen, strafgevangenen,

het westen gezocht voor 400.000 boeren en boerenknechten, die samen met hun gezinsleden gebieden als Oost-Pruisen en Pommeren waren ontvlucht. De woeste gronden in het Emsland moesten binnen tien jaar 100.000 hectare bruikbare landbouwgrond opleveren, zo was de schatting. Dankzij de miljoenen van het Marshallplan konden de plannen worden uitgevoerd. En dankzij de reusachtige stoomploegen van Wilhelm Ottomeyer uit Pymont. Het bedrijf verhuurde tot de Tweede Wereldoorlog aan be-

bielen Thüringen en Magdeburg een stoomploeg. De locomobielen stonden aan weerszijden van de ploeg om de reusachtige Ottomeyer twee meter diep door de zware veengrond te trekken. Eén ploeg kon in vijf uur net zoveel werk verstouwen als een veenarbeider in 500 dagen. In september 1972 werd de laatste voor getrokken bij Groß Hesepe en daarmee zat het werk in het Emsland erop. De Ottomeyerploeg, twee locomobielen en allerlei gereedschap bleven achter in het veen. Zij zorgden voor het ontstaan

mensen uit het verzet in Frankrijk, België en Nederland en krijgsgevangenen. De gevangenen moesten in het veen werken, om met de hand de woeste grond te cultiveren. Duitzenden zijn in de kampen om het leven gekomen door uitputting en ziekte, of door de nazi's vermoord. In de Noord-Duitse stad Papenburg is een informatiecentrum ingericht in een voormalig veenhuis. Een permanente tentoonstelling biedt een overzicht van de geschiedenis van de kampen van 1933 tot 1945.

Boekweitpannenkoek

Net buiten de toegangspoort van het Moormuseum kan van het leven in het veen ook worden geproefd. In het kleine museumcafé wordt onder meer een boekweitpannenkoek geserveerd, oftewel een Boekweiten-Janhinnerk. Niet de gewone, maar de pannenkoek die op veel plaatsen in het Emsland op christelijke feestdagen op tafel kwam, dus met spekreepjes, preiselbeeren (rode bosbessen), schwarzbrot (roggebrood) en apfelmus (appelmoes). Wellicht een smakelijke afsluiting van een tocht door de recente historie van de buurregio.

Nederland heeft na de Tweede Wereldoorlog pogingen ondernomen om een deel van het Emsland in bezit te krijgen. Niet zozeer vanwege de turf, maar vanwege de olievoorraden. Zo'n beetje het gebied ten westen van de lijn Papenburg, Meppen, Nordhorn moest als schadevergoeding Nederlands grondgebied worden, hoewel er ook wel andere uitbreidingen werden geopperd. Tijdens het slot van de Duitslandconferentie in Londen, in april 1949, werden de Nederlandse eisen door de westerse geallieerden afgewezen. Wel werden in de buurt van Nijmegen en Arnhem enkele dorpen geannexeerd en langs de hele grens een paar kleine grenscorrecies toegepast. In 1963 werd het gebied weer teruggegeven aan Duitsland, met uitzondering van de Duivelsberg bij Nijmegen.

Meer info:

www.moormuseum.de
www.diz-emslandlager.de